

Д. Л. Тупчієнко*

ІНВЕСТИЦІЙНЕ МАЙБУТНЄ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ

Проблема ефективного державного регулювання інституту страхування є однією з найбільш актуальних у теорії та практиці побудови сучасного страхового ринку. Важливість її дослідження пов'язана з тим, що ця система дотепер остаточно не сформувалася: змінюється стан самого страхового ринку, постійно вдосконалюється нормативна база страхування, зазнає змін діяльність органів державного регулювання тощо. Нестійкість системи державного регулювання ринку страхових послуг викликана внутрішніми факторами страхового ринку, але, водночас, є й прямим наслідком дії макроекономічних процесів, поширення фінансової кризи в державі, а також розвитком міжнародних інтеграційних процесів.

В Україні ставлення до страхування протягом останніх років змінюється досить динамічно. Якщо у 90-ті роки ХХ ст. держава досить повільно впроваджувала нові види страхування, то на початку ХХІ ст. їх було введено близько 40 обов'язкових та понад 20 добровільних. Наразі спостерігається значна зацікавленість наукових кіл та практичних організацій до питання інвестиційної діяльності страхових компаній. Проте, незважаючи на існуючий суттєвий інтерес з цього приводу, на сьогодні не проведено практично жодного комплексного наукового дослідження з цієї проблематики.

Окремі питання, що стосуються інвестиційної діяльності страхових компаній досліджували у своїх працях В. Д. Бігдаш, О. Б. Боровський, З. Г. Ватаманюк, О. Д. Вовчак, Л. М. Горбач, С. І. Кубів, А. Л. Лобанова, М. В. Мних, А. А. Пересада, С. К. Реверчук, Н. О. Татаренко та ін.

Метою статті є дослідження стану правового забезпечення та тенденцій розвитку інвестиційної діяльності страхових компаній в Україні.

В той же час, у вітчизняній юридичній літературі питання щодо інвестиційної діяльності страхових компаній висвітлені недостатньо, в існуючих наукових працях ці питання досліджувалися фрагментарно або в рамках широкої правової проблематики, без комплексного підходу, що, у свою чергу, зумовлює актуальність обраного напрямку наукового пошуку. Тож, вирішенню цих та інших проблемних питань у сфері інвестування на ринку страхових послуг і присвячена дана стаття.

У розвинених країнах світу страхування, як інструмент державного регулювання, використовується за декількома напрямками. Через страхування реалізується державна політика соціально-економічного захисту населення, а також формуються значні інвестиційні ресурси. Зокрема, розвинений страховий ринок створює одну з основ стійкого розвитку економіки, що дає змогу знизити бюджетні видатки при настанні збитків не тільки природно-техногенного характеру, але і соціально-економічного характеру в частині соціального забезпечення тощо¹.

Страхові компанії, очевидно, єдиний вид фінансових установ, які активно функціонують протягом останніх років і мають серйозні перспективи подальшого становлення на фінансовому ринку України без кардинальної інституційної трансформації чи зміни законодавства. Звідси є очевидним, що найбільш вигідним для страхових компаній є обов'язкове страхування, види якого передбачені у ст. 7 Закону України "Про страхування"².

Однак в силу значної нерегульованості та невизначеності режиму здійснення таких видів страхування на рівні підзаконних нормативно-правових актів органів центральної виконавчої влади обов'язкове страхування розвивається надзвичайно низькими темпами. В першу чергу це стосується страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів.

© Тупчієнко Д. Л., 2009

* здобувач кафедри управління в органах внутрішніх справ Київського національного університету внутрішніх справ

¹ Мних М. В. Страхування в Україні: сучасна теорія і практика / М. В. Мних. — К. : Знання України, 2006. — С. 37.

² Про страхування: Закон України від 07.03.1996 р., № 85/96-ВР // ВВР. — 1996. — № 18. — Ст. 78.

На особливу увагу також заслуговує страхування життя. Саме страхування життя поряд із медичним і пенсійним страхуванням визнається найбільшим пріоритетом у подальшому розвитку вітчизняного страхового ринку, оскільки передбачає довготермінове накопичення коштів, і в першу чергу населення, та інвестування їх через фінансовий та фондовий ринок у реальний сектор економіки. Однак статистика свідчить про явно виражену тенденцію щодо згортання даного виду страхування.

Очевидною причиною цього є те, що в сучасних умовах побудови економіки ринкового типу не існує надійних та високоприбуткових механізмів вкладення довготермінових інвестицій в силу слабкої розвиненості вітчизняного фінансового та фондового ринків, а також девальвації національної грошової одиниці. Крім цього, згідно ст. 38 Закону України “Про страхування” страховики, які отримали ліцензію на страхування життя, не мають права займатись іншими видами страхування, що не дає можливості диверсифікувати портфель страхових послуг. В свою чергу це зумовлює повну непривабливість страхування життя.

Рівень розвитку страхового ринку нерозривно пов’язаний із загальною фінансовою ситуацією у країні, привабливістю інвестиційного ринку, системою оподаткування та правового регулювання, і, крім цього, досить мобільно реагує на будь-які зміни, що відбуваються в державі.

Так, до певних здобутків страхового ринку можна віднести:

- реальне зростання обсягів страхових операцій по всіх галузях та видах страхування, структурні зміни на користь добровільного страхування і його довгострокових видів;
- створення організаційно-правових засад для формування структурованого по галузях, територіях і сегментах ринку страхових послуг;
- зростання показників фінансової стійкості страховиків, створення умов для концентрації страхового капіталу, а також формування фінансових груп за участю страхових компаній;
- удосконалення чинного страхового законодавства, створення необхідної бази законодавчого регулювання розвитку страхової діяльності.

Водночас, на розвиток інституту страхування негативно вплинули:

- низький платоспроможний попит населення та організацій на страхові послуги;
- нестача надійних інвестиційних інструментів для довгострокового розміщення страхових резервів;
- обмеження допуску страхових компаній до обов’язкового медичного і соціального страхування, додатковому пенсійному забезпеченню;
- недостатні заходи по удосконаленню податкового законодавства у сфері страхових операцій;
- низька капіталізація страхових компаній;
- нерозвиненість національного перестраховального ринку, що приводять до неможливості прийняття великих ризиків без значної участі іноземного перестраховання, а також необґрунтованому відтоку значних сум страхової премії за межі країни;
- інформаційна закритість страхового ринку, що створює проблеми для потенційних страхувальників у виборі страхових компаній;
- недосконалість правового й організаційного забезпечення державного страхового нагляду;
- об’єктивні обставини, що пов’язані з відставанням відповідної роботи по удосконаленню страхового законодавства від прискорених темпів розвитку страхової справи.

Для ефективного функціонування ринку страхових послуг необхідно створити конкурентні умови діяльності страхових компаній на всій території країни, а також запровадити заходи щодо захисту сумлінної конкуренції. У свою чергу, це буде сприяти:

- посиленню контролю за діями органів влади та управління всіх рівнів, що обмежують конкуренцію на ринку страхових послуг та створюють необґрунтовано сприятливі умови окремим страховим компаніям;
- здійсненню належного моніторингу діяльності страхових компаній, що займають домінуюче положення та ускладнюють доступ на ринок іншим страховим компаніям і, як наслідок, впливають на загальні умови надання страхових послуг;

- недопущенню укладання “тіньових” угод і ведення узгоджених дій між страховими компаніями або з органами виконавчої влади, а також з будь-якими іншими юридичними особами, якщо такі угоди або узгоджені дії мають чи можуть мати своїм результатом обмеження конкуренції на ринку страхових послуг;

- здійсненню державного контролю за концентрацією капіталу на ринку страхових послуг та створенням об'єднань (асоціацій, спілок тощо) страхових компаній.

Разом із тим, окремі проблеми розвитку страхового ринку повинні стати об'єктом спільної уваги органів, що здійснюють державний страховий нагляд та антимонопольне регулювання. При цьому основними практичними заходами для їх вирішення мають стати:

- посилення контролю за рішеннями та діями органів влади та управління всіх рівнів, у разі їх перешкоджання розвитку страхування та обмеження конкурентноздатності на страховому ринку;

- запровадження системи проведення конкурсного відбору страхових компаній, які бажають взяти участь у державних програмах обов'язкового страхування;

- удосконалення форм статистичного обліку та звітності страхових компаній.

Також необхідно здійснити ряд заходів для подальшого розвитку системи, форм та методів державного нагляду за діяльністю страхових компаній. Реалізація запланованих заходів має вирішити такі завдання:

- зміцнення надійності системи страхування шляхом встановлення відповідних стандартів страхової діяльності та загальних умов надання страхових послуг;

- запровадження заходів щодо запобігання та протидії правопорушенням у цій сфері та вдосконалення законодавчих основ регулювання страхової діяльності;

- посилення контролю за діяльністю страхових компаній при їх “входженні” на ринок страхових послуг;

- здійснення попереднього, поточного й оперативного контролю за діяльністю всіх професійних учасників ринку страхування.

Крім цього, слід передбачити розробку та реалізацію відповідних норм, що забезпечать удосконалення функцій органу державного страхового нагляду, зокрема:

- запровадження правил і нормативів, що стосуються показників платоспроможності та фінансової стійкості, тарифікації страхових послуг тощо;

- розробка процедур, що спрямовані на оздоровлення фінансового становища страхової компанії, включаючи вимоги про обов'язкове збільшення активів, а також встановлення примусових заходів для управління як самою організацією, так і її активами;

- застосування адміністративних і фінансових санкцій до професійних учасників ринку страхових послуг, у випадку порушення ними чинного законодавства, а також невиконання вимог, запропонованих у порядку страхового нагляду;

- встановлення для керівників та працівників професійних учасників страхового ринку страхових послуг кваліфікаційних вимог щодо наявності певного стажу роботи за фахом, що дозволить якісно виконувати покладені на них функції, а також правил, які стануть на заваді доступу до управління страховою компанією директорам, які здійснили фінансові правопорушення³.

Також слід підкреслити, що на інвестиційному ринку, окрім самих страхових організацій, активно взаємодіють й інші учасники цього ринку, як, наприклад, інвестиційні фонди та взаємні фонди інвестиційних компаній. Ці професійні учасники інвестиційного ринку відіграють важливу роль у розвитку інвестиційних процесів в Україні протягом останніх років. Основною функцією цих інститутів є акумулювання коштів переважно дрібних інвесторів, здійснення їх наступного інвестування в емітовані цінні папери та формування й управління єдиним портфелем цінних паперів.

Приватизація стратегічно-важливих підприємств на фоні кризових явищ у фінансовій сфері, обумовлює зниження активності на фондовому ринку і зменшення ліквідності цінних паперів. Це означає, що професійні учасники інвестиційного ринку практично нездатні в таких умовах отримувати прибутки від активних операцій на фондовому ринку.

³ Стратегія розвитку фінансового сектору України: Матеріали Координаційної ради з питань політики фінансового сектору при Кабінеті Міністрів України. — К.: Козаки, 2005. — С. 22-23.

Зазначимо, що відсутність у портфелях цінних паперів професійних учасників інвестиційного ринку “контрольних” та “блокуючих” пакетів акцій приватизованих підприємств — обмежує можливості цих інститутів впливати на фінансово-господарську діяльність підприємств та призводить до відсутності інвестиційного доходу за цінними паперами, з яких сформовані інвестиційні портфелі. В той же час лише порівняно незначній кількості інвестиційних компаній та фондів вдалося переорієнтувати свою діяльність на системну роботу із портфельними інвесторами.

Тож, у перспективі співпраця страхових компаній, а також інвестиційних фондів та взаємних фондів інвестиційних компаній є беззаперечною. Ці учасники фінансового ринку не тільки залежні один від одного, але й доповнюють та гармонізують свою діяльність внаслідок взаємовигідної діяльності.

Світовий досвід свідчить про наявність тісного взаємозв'язку між соціальними витратами суспільства та рівнем розвитку інституту страхування, тобто останнє здатне заміщати деякі державні соціальні програми, знімаючи навантаження на державний бюджет. Для України це має особливе значення за зв'язку з фінансовою кризою. В умовах дефіциту інвестиційних ресурсів залучення за допомогою страхових технологій заощаджень населення може стати істотним елементом державної фінансової політики та сприяти зниженню зовнішніх запозичень⁴.

Грунтуючись на вищевикладеному підкреслимо, що залучення та ефективне використання інвестиційного потенціалу страхових компаній — залишається однією з найважливіших проблем соціально-економічних перетворень в Україні. Вирішення цього питання допоможе локалізувати проблему нестачі інвестиційних ресурсів на фінансовому ринку України.

*Стаття рекомендована до друку кафедрою управління в органах внутрішніх справ
Київського національного університету внутрішніх справ
(протокол № 1 від 15 січня 2009 року)*

⁴ Вовчак О. Д. Страхування: [навч. посіб.]. / О. Д. Вовчак. — Львів: Новий світ-2000, 2005. — С. 203.